

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Bárány Balázs
Marosán György
(1908 – 1992)

Témavezető: Prof. Dr. Rainer M. János, az MTA doktora, egyetemi tanár

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola

Eger, 2026

A Bíráló Bizottság tagjai:

Elnök Dr. Valuch Tibor egyetemi tanár (EKKE)

Bíráló Dr. Romsics Ignác professor emeritus (EKKE)

Bíráló Dr. Kádár Zsuzsanna tudományos főmunkatárs (WJLF)

Külső tag Dr. Gyarmati György ny. egyetemi tanár (PTE)

Titkár Dr. Rakita Eszter egyetemi adjunktus (EKKE)

Az értekezés témája

A disszertáció Marosán György életútját követi végig a nagyváradai péksegéd-évektől a pártállami hatalom csúcsáig, majd a hosszú visszavonultságig. A munka olyan szempontból szakít a hagyományos, lineáris életrajzírással, hogy tematikus „kitérőkön” segítségével igyekszik rávilágítani Marosán személyiségének, valamint a korszak politikai működésének mélyrétegeire.

A történet Bihar vármegyéből indul, ahol az árvaság és a nyomor a radikális munkásmozgalom felé terelte a fiatal Marosánt. Az 1930-as és 40-es években a szociáldemokrata mozgalom meghatározó, karizmatikus szónokává vált, ám lázadó természete és ideológiai alulképzettsége már ekkor megalapozta későbbi vitatott szerepét.

1945 után kulcsszerepet játszott a Szociáldemokrata Párt felszámolásában és a hatalomátvételben, ám a sztálinista ellenségkeresés elől ő sem menekülhetett: koncepciós per áldozataként börtönbe került. 1956-os szabadulása után a Kádár-féle restauráció egyik „ökle” lett. Hírhedt „*Mától kezdve lövünk!*” kijelentése a forradalom utáni megtorlás szimbólumává vált. A Magyar Szocialista Munkáspártban betöltött befolyásos tisztségei (budapesti pártvezér, államminiszter) ellenére 1962-ben váratlanul szembefordult a Politikai Bizottsággal, ami politikai karrierjének végét jelentette.

A disszertáció részletesen foglalkozik Marosán 30 éves nyugdíjas korszakával is, amikor emlékirataiban igyekezett saját narratíváját érvényesíteni és rehabilitálni önmagát a történelem előtt.

Historiográfiai előzmények

Az 1945 utáni magyar politikai elit életrajzi feldolgozásának historiográfiája jól tükrözi a 20. század második felének politikai és ideológiai változásait. Az 1989 előtti időszakban a történetírás intézményi és diskurzív kereteit alapvetően a pártállami struktúrák határozták meg.

A Magyar Munkásmozgalmi Intézet, majd jogutódja, a Párttörténeti Intézet nem pusztán kutatóhelyek voltak, hanem a hivatalos történelmi narratíva előállításának központjai is.¹ Az itt készült életrajzok elsődleges funkciója nem a kritikai feltárás, hanem a politikai legitimáció szolgálata volt. A korszak historiográfiáját meghatározó „nemzeti kommunista” értelmezési

---

¹ Történetét lásd: B. Kádár Zsuzsanna: *Állam – párt – történetírás. A Magyar Munkásmozgalmi Intézet – az MSZMP Párttörténeti Intézete (1948-1989)*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó

keret – amelyet Andics Erzsébet képviselt – szorosan kapcsolódott Rákosi Mátyás hatalmi pozíciójához.²

Az 1956 utáni konszolidáció idején a történetírás bizonyos fokú professzionalizálódása megfigyelhető, ám ez az 1945 utáni korszak vizsgálatában erősen korlátozott maradt. Az 1956-os forradalmat hivatalosan ellenforradalomként kellett értelmezni, Nagy Imre és társai pedig árulóként jelentek meg a diskurzusban. A történeti munkák így továbbra is a politikai kontroll alatt álló emlékezetpolitika részei maradtak. Az életrajzok ebben a kontextusban „gesztákként” működtek: Dobi István alakjában a munkás–paraszt szövetség ideáltípusa jelent meg,³ míg Münnich Ferenc esetében az internacionalista kommunista harcos narratívája dominált.⁴

A nyolcvanas évek végére azonban a szovjet reformfolyamatok, különösen a glasznoszty, fokozatosan fellazították a történetírás ideológiai kereteit. Az Magyar Szocialista Munkáspárt 1989-es történelmi albizottsági jelentése már az 1956-os események újraértékelésének irányába mutatott. A rendszerváltás után az intézményi struktúra is átalakult: a Párttörténeti Intézetből Politikátörténeti Intézet lett, az archívumok megnyíltak, és elvileg megszűntek az ideológiai korlátok a tudományos igényű biográfiák előtt.

Ennek ellenére a poszt-1989-es historiográfia érdeklődése nem egyenletesen oszlott meg. A kutatások jelentős része a Horthy-korszak szereplőinek korszerű vizsgálatára⁵ irányult, míg az 1945 utáni kommunista elit vizsgálata visszafogottabb maradt. A korszak politikusairól inkább kézikönyvek és portrégyűjtemények születtek, nem pedig átfogó monográfiák. Ugyanakkor fontos fejlemény, hogy az életrajzírás kilépett a szűk értelemben vett történeti „céhen” belülről: írók, újságírók, szociológusok és politológusok is jelentős szerepet vállaltak a korszak értelmezésében. Ez a pluralizáció új szempontokat hozott be, de egyben növelte az értelmezések egyenetlenségét is.

A legnagyobb figyelem kétségkívül Kádár János életútját övezte. A róla szóló életrajzok jól mutatják a historiográfiai változásokat: Gyurkó László műve még a késő kádári propaganda

---

² Romsics Ignác: *Clio bűvöletében. Magyar történetírás a 19-20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, 2011, Osiris Kiadó. 366. p.

³ Vida István: *Fejezetek Dobi István életéből*. Budapest, 1977, Zrínyi Katonai Kiadó. Azóta Dobiról készült egy korszerűbb monográfia: Révész Sándor: *Dobi István, az elfeledett államfő. Egy nincstelen parasztfiú útja a hatalomba*. Budapest, 2020, Európa Könyvkiadó.

⁴ Münnichné Berényi Etelka: *Münnich Ferenc. A történelem sodrában*. Budapest, 1986, Reflektor Kiadó. Botos János: *Münnich Ferenc. A forradalmár, a politikus, a katona*. Budapest, 1987, BM Könyvkiadó. A Münnich-életút szakszerű történeti feldolgozása még várat magára.

⁵ A 20. századi biográfiák historiográfiai áttekintését már sokan elvégezték. Az egyik legutóbbi kiváló példa: Fábíán Máté: *A huszadik századi magyar életrajzírás néhány historiográfiai és módszertani kérdése / Adalékok egy készülő életrajzhoz*. In: Pap József (főszerk.): *Tanulmányok Dr. Misóczki Lajos 80. születésnapjára*. Eger, 2018, Líceum Kiadó, 83-98. p.

keretei között született,⁶ míg Huszár Tibor munkája már tudományos igénnyel, de szociológiai megközelítéssel dolgozta fel a főtitkár életútját.⁷ Rainer M. János elemzései pedig a politikai rendszer és a személyiség viszonyát vizsgálták, új fogalmi kereteket (pl. „kádárizmus”) kínálva.⁸ Ezzel szemben Moldova György és Berecz János munkái⁹ inkább apologetikus vagy nosztalgikus jellegűek, amelyek a történeti kritika szempontjából korlátozott értékkel bírnak.

Hasonlóan sokszínű képet mutat Nagy Imre historiográfiája is. A nyugati emigrációban született munkák (pl. Méray Tibor írásai¹⁰) erősen normatív, gyakran apologetikus hangvételűek, míg Rainer M. János monográfiája¹¹ már kritikai, forrásalapú megközelítést képvisel. A Nagy Imre-kép alakulása jól jelzi a magyar emlékezetpolitika változásait: a mártír miniszterelnök körüli konszenzus a 2000-es évektől ismét viták tárgyává vált.

Az 1945 utáni elit más szereplői esetében a feldolgozottság egyenetlen. Rákosi Mátyás esetében meglepő módon kevés átfogó biográfia született; Püskösti Árpád munkája¹² ugyan adatgazdag, de nem törekszik tudományos objektivitásra. Rajk László, Péter Gábor vagy Biszku Béla esetében¹³ a kutatás gyakran egy-egy kulcseményre (pl. koncepciók perек, megtorlások) koncentrál, ami az életrajzok aránytalanságához vezet.

---

⁶ Gyurkó László: *Arcképvázlat történelmi háttérrel*. Budapest, 1982, Magvető Kiadó

⁷ Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1-2*. Budapest, 2001-2003, Szabad Tér Kiadó – Kossuth Kiadó, valamint a második kötet újraserkesztett változata később ismét megjelent: Uő.: *Kádár. A hatalom évei 1956-1989*. Budapest, 2006 és 2012, Corvina Kiadó. Huszár összegyűjtötte Kádár levelezését is: Uő. (szerk.): *Kedves, jó Kádár elvtárs! Válogatás Kádár János levelezéséből*. Budapest, 2002, Osiris Kiadó.

⁸ Rainer M. János: *Bevezetés a kádárizmusba*. Budapest, 2011, 1956-os Intézet – L'Harmattan Kiadó

⁹ Moldova György: *Kádár János 1-2*. Budapest, 2006, Urbis Könyvkiadó; Berecz János: *Kádár élt... 1-4*. Budapest, 2008-2012, Duna International Könyvkiadó.

¹⁰ Méray Tibor: *Nagy Imre élete és halála*. München, 1978, Griff Kiadó

¹¹ Rainer M. János: *Nagy Imre. Politikai életrajz. 1-2*. Budapest, 1996 és 1999., 1956-os Intézet.

Újabb, rövidített változatok: Rainer M. János: *Nagy Imre*. Budapest, 2002, Vince Kiadó. (Tudomány-Egyetem-sorozat); Uő.: *Nagy Imre*. Budapest, 2016, Nagy Imre Alapítvány. (2. javított, bővített kiadás); Uő.: *Nagy Imre*. Budapest, 2017, Kossuth Kiadó. (*Sorsfordítók a magyar történelemben*-sorozat)

¹² Püskösti Árpád: *Rákosi a hatalomért*. Budapest, 1992, Európa Könyvkiadó.; Uő.: *Rákosi a csúcson*. Budapest, 1996, Európa Könyvkiadó.; Uő.: *Rákosi bukása, száműzetése és halála*. Budapest, 2001, Európa Könyvkiadó. Összegző formában: Uő.: *Rákosi, Sztálin legjobb tanítványa*. Budapest, 2004, Európa Könyvkiadó.

¹³ Rajkról eddig egy, mára már elavult szemléletű, ismeretterjesztő jellegű életrajz készült: Strassenreiter Erzsébet – Sipos Péter: *Rajk László*. Budapest, 1974, Akadémiai Kiadó. A Rajk-perrel kapcsolatos fontosabb szakirodalom: *Rajk László és társai a Népbíróság előtt*. Budapest, 1949, Szikra Kiadó.; Pais Gábor (szerk.): *Rajk per*. Budapest, 1989, ILKV-Ötlet Szerkesztőség; Soltész István: *Rajk-dosszié*. Budapest, 1989, Láng Kiadó.; Hajdú Tibor: *A Rajk-per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle*, 1992/11.; Ötvös István: *Koncepcióváltások. A Rajk-per katonai vonala*. Budapest, 2012, Attraktor Kiadó.; Zinner Tibor: *„A nagy politikai affér”. A Rajk-Brankov-ügy. I-II*. Budapest, 2013-2014, Saxum Kiadó.; Takács Tibor (szerk.): *Rajk-per éve: közelítések 1949-hez*. Budapest-Pécs, 2020, Kronosz-ÁBTL. Péter Gáborról: Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor. Az ÁVH vezetőjének élete*. Budapest, 2017, Jaffa Kiadó. Biszku Béláról: Krahulcsán Zsolt: *Biszku – A megtorlás belügyminiszterének életútja*. Budapest, 2022, Jaffa Kiadó.

Külön figyelmet érdemel a szociáldemokrata elit historiográfiája, amely nélkül például Marosán György pályája sem értelmezhető. Az olyan politikusok, mint Kéthly Anna vagy Peyer Károly életrajzai¹⁴ már árnyaltabb képet adnak, ugyanakkor az SZDP más vezető egyéniségeiről (pl. Szakasits Árpád¹⁵) mindmáig hiányoznak az átfogó monográfiák.

Összességében megállapítható, hogy az 1945 utáni magyar politikai elit életrajzi feldolgozása erősen függött az adott korszak politikai és ideológiai kontextusától. A rendszerváltás megszüntette ugyan a közvetlen ideológiai kontrollt, de nem eredményezett teljes kiegyensúlyozottságot: a kutatási irányok, a szerzői háttér és az emlékezetpolitikai viták továbbra is jelentősen befolyásolják a megszülető életrajzokat. A historiográfia így nem csupán a múlt szereplőiről, hanem a jelen értelmezési kereteiről is képet ad.

Az értekezés célkitűzései

Kutatásom során visszatérő kérdésként fogalmazódott meg, hogy mi indokolja éppen Marosán György életútjának középpontba állítását. E kérdésfelvetés mögött nem ritkán az a – sokszor kimondatlan – előfeltevés húzódott meg, hogy a témaválasztás szükségképpen valamiféle politikai azonosulásból fakad, legyen szó akár baloldali elköteleződésről, akár annak kritikájáról. Jelen munka kiindulópontja azonban ettől lényegileg eltérő: nem normatív vagy identitásalapú megfontolások, hanem kifejezetten tudományos szempontok határozták meg. A választás háttérében mindenekelőtt egy markánsan érzékelhető historiográfiai hiány felismerése állt, amely Marosán személyének és politikai szerepének feldolgozásában a magyar történetírásban mindmáig tetten érhető.

Megítélésem szerint Marosán életpályája kivételesen alkalmas arra, hogy rajta keresztül a 20. századi magyar történelem több, egymással szorosan összefüggő, ugyanakkor eltérő karakterű korszakát értelmezzük. Élettörténete olyan csomópontokon halad át, amelyek a magyar társadalom és politika alapvető átalakulásait sűrítik magukba: a két világháború közötti

---

¹⁴ Kéthly Annáról lásd: Strassenreiter Erzsébet (szerk.): *Kéthly Anna válogatott levelei (1921-1976)*. Budapest, 2011, Napvilág Kiadó.; Hankiss Ágnes: *Kéthly Anna lejárata. A kommunista állambiztonság eszköztára*. Budapest-Brüsszel, 2013, Hamvas Intézet – ENP Képviselőcsoport Európai Parlament.; Loppert Csaba (szerk.): *„Kéthly Annát a kormányba!”*. Magyar szociáldemokraták és az 1956-os forradalom. Budapest, 2017, Kéthly Anna Kulturális Egyesület. Legújabbban: B. Kádár Zsuzsanna: *Kéthly Anna (1889-1976). Életrajzi monográfia*. Budapest, 2023, Gondolat. Peyer Károlyról lásd: Simon István: *Vezérvázlat. A Peyer-kérdés és a magyar szociáldemokrácia*. Budapest, 2003, Századvég.; Holczer Gábor: *Városlódtól New Yorkig. Peyer Károly politikai pályafutása*. Városlőd-Veszprém, 2011, Viza Kft.

¹⁵ Szakasitsról például csupán rövidebb-hosszabb tanulmányokat írtak eddig. Kende János: Szakasits Árpád. *Társadalmi Szemle*, 1982/12. 71-80. p.; Botos János – Schiffer Péter (szerk.): *Szakasits Árpád emlékkönyv*. Budapest, 1988, Kossuth Könyvkiadó.; Strassenreiter Erzsébet: Szakasits Árpád. *Párttörténeti Közlemények*, 1988/4. 164-200. p.

szociáldemokrácia mozgásterének és korlátainak kérdéseit, a munkásmozgalom második világháború utáni átrendeződését, a sztalinizáció mechanizmusait és logikáját, az 1956-os forradalom eseményeit és következményeit, valamint a Kádár-korszak konszolidációjának és a rendszerváltás előtörténetének összefüggéseit. E sokrétű történeti tapasztalat nem pusztán kronologikus egymásutánosságban jelenik meg Marosán pályáján, hanem egy olyan komplex élettörténeti ívben, amely lehetőséget kínál a strukturális és egyéni tényezők kölcsönhatásának vizsgálatára is.

Ebből következően a dolgozat nem merül ki egy politikai életrajz hagyományos értelemben vett rekonstrukciójában. Célja inkább egy olyan *elemző korrajz* megalkotása, amely egyetlen életpálya prizmáján keresztül teszi láthatóvá a 20. századi magyar történelem dilemmáit, törésvonalait és átalakulási folyamatait. Az élettörténet ebben az értelemben nem önmagáért válik vizsgálat tárgyává, hanem mint értelmezési keret szolgál egy tágabb történeti valóság feltárásához.

A Marosán-életút elemzése során a munka következetesen arra törekszik, hogy az egyes életrészeket meghatározó társadalmi és politikai kontextusokat rekonstruálja, és ezekhez kapcsolódva *tematikus kitérők* révén tárja fel az életút mélyebb, sokszor rejtettebb rétegeit. E megközelítés nem csupán a bevett narratívák árnyalását és újragondolását célozza, hanem historiográfiai szempontból is reflektál a Marosán-kép alakulására: arra, hogy miként konstruálódott, változott és rögzült az egyes korszakokban, és milyen értelmezési keretek között vált a történeti emlékezet részévé.

Módszertan és forrásbázis

A disszertáció módszertanát a különféle típusú, részben eltérő célú és keletkezésű források kritikai összevetése és értelmezése határozta meg. Az elemzés alapját egyrészt önéletrajzi típusú anyagok (emlékiratok, oral history interjúk, családi beszélgetések), másrészt hivatalos dokumentumok és nyilvános megszólalások (pártiratok, sajtóinterjúk, közéleti publicisztikák) képezték. A forráskritikai megközelítés során törekedtem arra, hogy minden dokumentumot a keletkezésének kontextusában, funkciója és szándékolt hatása szerint értelmezsek. Ahol ezzel kapcsolatban kritikai észrevételem volt, ott vagy a főszövegben vagy lábjegyzetben jeleztem.

Az emlékező alanyok beszámolóit – legyenek azok önéletrajzok vagy családi visszaemlékezések – amikor volt erre mód, akkor összevettem a hivatalos párt dokumentumokkal, különös figyelmet fordítva az elhallgatásokra, narratív torzításokra és önértelmezési mintákra. A sajtóinterjúk és publicisztikák politikai nyelvezetét bizonyos esetekben igyekeztem diskurzuselemzési szempontok szerint értékelni. A cél nem csupán az

adatok összegyűjtése, hanem a források közötti belső feszültségek feltárása, és egy olyan értelmezési tér kialakítása volt, amelyben az életút és a történeti kontextus komplex módon érthető meg.

A kutatás során a forrásanyagok rendszerezésében és a kapcsolati hálók előzetes vázlatának elkészítésében olyan technológiai eszközök is segítségemre voltak, mint a ChatGPT (GPT-5.2) nyelvi modell, amely a strukturálási lehetőségek áttekintésében, fogalmi összefüggések azonosításában és bizonyos szövegrészek vázlatos előkészítésében nyújtott támogatást. Ezen eszköz használata során végig szem előtt tartottam a tudományos felelősségvállalást és a kritikai kontrollt, így a döntő értelmezések és végső szerzői megállapítások kizárólag saját kutatói munkám eredményei.

Az 1945 előtti fejezetekben ezért nem pusztán Marosán személyére fókuszálok, hanem a szociáldemokrata munkásmozgalom átfogóbb folyamatainak rekonstruálására törekszem, figyelemmel kísérve Marosán mozgását és szerepét ezen a sokrétegű narratíván keresztül. Az akkori eseményekről vallott nézeteinek felderítése különösen nagy kihívás, mivel szinte kizárólag utólagos reflexiók állnak rendelkezésünkre, amelyek inkább a későbbi identitásformálás, mintsem a korabeli helyzetek közvetlen leképezései.

Az elméleti háttér vizsgálatát követően első lépésként Marosán György életútjának szakaszolását végeztem el, amelyben a historiográfiai áttekintés alapján három kulcsfontosságú eseményt emeltem ki: az 1948-as pártfűziót, az 1956-os forradalom leverését és az 1962-es politikai szakítást. Ezek a fordulópontok meghatározó szerepet kaptak a hazai történeti értelmezésekben, és ennek megfelelően a dolgozat szerkezetében is. Ugyanakkor arra törekedtem, hogy Marosán életének egyéb mozzanatai, mint családi háttere és szociokulturális környezete, amelyek kontextust nyújtanak politikai pályájának alakulásához, ne szoruljanak háttérbe.

A kutatás során Marosán gyermekkora, szocializációja és a munkásmozgalomhoz való csatlakozása szolgálta az első fejezet tárgyát. Az életrajzi narratíva következő szakaszában bemutatom politikai aktivitásának kibontakozását, melyet a szociáldemokrata mozgalom történeti összefüggéseivel párhuzamosan helyeztem el. Ez különösen azért vált szükségessé, mert a hazai munkásmozgalomról szóló történeti elemzések nagy része 1989 előtt keletkezett, és bizonyos megállapítások újabb értelmezést kívánnak a jelen perspektívájából. Marosán pályájának meghatározó szakaszait, így a harmincas évektől egyre inkább jelenlévő politikai szerepvállalását, az antifasiszta ellenállásban betöltött szerepét és a háború utáni újrakezdést külön fejezetekben tárgyalom, a fordulópontokat politikai és társadalmi kontextusba ágyazva.

A háború utáni évek, a szovjetizálás és a Rákosi-korszak eseményeinek vizsgálata során miniszteri feladatai, a politikai per és bebörtönzés kérdései kerültek előtérbe. Az 1956-os forradalom és az azt követő megtorlás szintén saját fejezetet kapott, akárcsak Marosán Kádár-korszakbeli szerepvállalásának három szakasza, amely magában foglalja miniszteri, pártbizottsági és diplomáciai tevékenységeit, az 1962-es szakítást és az ezt követő visszatérését. Az dolgozat utolsó szakaszában Marosán élete utolsó éveit és a rendszerváltáshoz való viszonyát mutatom be.

Az életút elemzése során kiemelt figyelmet fordítok azokra a visszatérő, strukturáló erejű motívumokra, amelyek Marosán György pályafutását végigkísérik. E motívumok részletes feltárását az egyes fejezetek végén elhelyezett „*Kitérők*” szolgálják, amelyek nem pusztán kiegészítik, hanem értelmezési horizontjukban ki is tágítják a kronologikus életrajz kereteit. E tematikus egységekben Marosán közösségi beágyazottságát, vallási orientációját, szónoki szerepfelfogását, valamint a sporthoz, a fiatal nemzedékekhez és az értelmiségi csoportokhoz fűződő viszonyát vizsgálom, továbbá elemzem visszaemlékezéseinek narratív sajátosságait és emlékezetpolitikai implikációit is.

A „*Kitérők*” beiktatása módszertanilag is indokolható. Többek valamiféle „posztmodern” narratív játéknál, inkább egy klasszikus történetírói problémára adnak választ: a kronologikus elbeszélés szükségképpen széttördeli azokat a jelenségeket, amelyek valójában hosszú távon, ismétlődő mintázatok formájában léteznek. Egy politikai habitus, egy retorikai szerepfelfogás vagy akár az alkohol társas funkciója nem egy-egy eseményhez köthető, hanem időben elnyúló gyakorlatként ragadható meg. Ha ezek kizárólag az időrend logikájában jelennek meg, akkor fragmentálódnak, és elveszítik értelmezési súlyukat. A „*Kitérők*” ezzel szemben visszaállítják a jelenségek időbeli kontinuitását. A hangsúlyosan kezelt motívumok így nem fragmentáltak, hanem egységes értelmezési keretben jelennek meg az életrajzban, ami – reményeim szerint – az ismétlések minimalizálása mellett a jelenségek komplexebb megragadását is lehetővé teszi.

A „*Kitérők*” tematikus spektruma a következőképpen körvonalazható:

- eszmetörténeti áttekintés a vallási hit és a politikum közötti érintkezési pontokról és átfedésekről;
- családtörténeti rekonstrukció, amely Marosán társadalmi és kulturális hátterének genealógiai dimenzióit tárja fel;
- mozgalomtörténeti elemzés a munkásdalos mozgalom szerepéről és jelentésrétegeiről;
- gender-szemponturna forráselemzés, amely Marosán nőkhöz való viszonyának diskurzív és gyakorlati aspektusait vizsgálja;

- kapcsolatháló-elemzés, amely feltérképezi és értelmezi Marosán személyes és politikai hálózatait;
- a „kriptokommunizmus” fogalmának kritikai újraértelmezése, egyaránt kiterjedve annak konstrukciójára és dekonstrukciójára;
- csoportos életrajzi kísérlet a keleti blokk „áruló szociáldemokratáinak” pályaképeiről;
- sporttörténeti kitekintés Marosán e területen kifejtett tevékenységére és annak társadalmi jelentésére;
- az eszmei fejlődés rekonstrukciója egodokumentumok – naplók, visszaemlékezések – alapján;
- az alkoholfogyasztás szerepének vizsgálata a társas és politikai interakciók kontextusában;
- retorikai esettanulmányok, amelyek Marosán beszédeinek szerkezeti és stiláris jellegzetességeit elemzik;
- az értelmiséggel szembeni attitűd alakulásának vizsgálata;
- a visszaemlékezések keletkezéstörténetének és narratív konstrukcióinak feltárása;
- a fiatal generációkhoz való viszony értelmezése;
- végül a feltáratlan területek, „vakfoltok” azonosítása, valamint lehetséges további kutatási irányok kijelölése.

Noha e tematikus „mélyfúrások” időnként megszakítják az életrajzi elbeszélés lineáris menetét, egyúttal lehetőséget kínálnak az élettörténet mélyebb, összetettebb rétegeinek feltárására. A szövegrészeket minden fejezet végén önálló egységként jelöltem, hogy az olvasó – érdeklődésének megfelelően – akár mellőzhesse azokat, vagy a főszövegtől függetlenül, autonóm elemzési egységként is értelmezhesse.

Ahelyett, hogy a különböző értelmezési szintek rejtetten keverednének a főszövegben, itt elkülönítve, reflektált módon jelennek meg. Ez nem a narratíva szétírása, hanem annak strukturálása: az olvasó számára világos lesz, mikor haladunk az eseménytörténetben, és mikor lépünk át elemző, értelmező síkra.

A dolgozat záró részében Marosán életútját kronológiai táblázat formájában foglalom össze, kiemelve a legfontosabb eseményeket, továbbá egy kapcsolatháló-vázlatot is mellékelek, amely vizuális formában segíti annak az összetett társadalmi és politikai térnek a feltérképezését, amelyben tevékenysége kibontakozott.

A kutatási folyamat során a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), a Politikatörténeti Intézet Levéltára és Könyvtára (PIL), Budapest Főváros Levéltára (BFL), valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) anyagaiban végeztem

elsődleges levéltári kutatást. Továbbá a Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM), az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) és a Vera és Donald Blinken Nyílt Társadalom Archívum (OSA) gyűjteményeiben levelezések és interjúk gazdagították a forrásanyagot. Nemzetközi kontextusban a CIA történeti gyűjteményét (Freedom of Information Act Electronic Reading Room) vizsgáltam.

A Marosán-család is kiemelt segítséget nyújtott: ifjabb Marosán Györggyel és Marosán Júliával folytatott beszélgetések révén sikerült jó pár „fehér foltot” eltüntetnem. Az 1956-os Intézet Oral History Archívumában fellelt kortárs visszaemlékezések és az MTVA, illetve a Nemzeti Audiovizuális Archívum interjúi és dokumentumfilmjei tovább mélyítették a kutatási perspektívát.

A nyomtatott források, így a kortárs visszaemlékezések és a korabeli sajtóanyagok – köztük a Népszava, a Magyar Nemzet és a Szabad Nép/Népszabadság – archívuma szintén nélkülözhetetlen volt. E források kutatásában nagy segítséget jelentettek az Arcanum Digitális Tudománytár, a Hungaricana Közgyűjteményi Portál és a DigiTéka – Erdélyi Digitális Tudománytár digitális adatbázisai.

A kutatás eredményei

Fontos kiindulópont, hogy Marosán Györgyről eddig nem készült tudományos alaposságú, monografikus életrajz, jóllehet életútja szinte végigkíséri a 20. századi magyar történelem sorsfordító eseményeit. Politikai pályája – a szociáldemokrata mozgalomtól a kommunista pártvezetésen és a börtönöken át egészen a Kádár-korszak felsővezetéséig – sokféle értelmezésre adott lehetőséget, ám ezek többnyire részproblémákra koncentráltak. A disszertáció célja az volt, hogy árnyalt képet adjon erről az ellentmondásos politikusról, miközben tágabb történelmi összefüggésekre is rávilágítson.

A disszertáció Marosán György életútját nem pusztán egyéni pályaként, hanem a két világháború közötti munkásmozgalmi struktúrák metszeteként értelmezi. Az életrajzi rekonstrukció révén betekintést nyújt az erdélyi és a magyarországi szociáldemokrata mozgalom belső viszonyaiba, szervezeti működésébe.

A „*Kitérők*” alkalmazása lehetővé tette olyan témák integrálását, amelyek a hagyományos politikai életrajzban rendszerint perifériára szorulnak. Ilyen például a családi háttér hatása a politikai habitusra, az eszmei fejlődés belső logikája, vagy éppen az alkohol szerepe a politikai és informális kapcsolatháló működésében. Ezek nem „mellékszálak”, hanem olyan tényezők, amelyek nélkül a politikai cselekvés motivációi és keretei torzan jelennek meg. Összehasonlító funkcióval is bírnak: amikor párhuzamos életutak, illetve a keleti blokk hasonló pályái kerülnek

be az elemzésbe, a Marosán egyszerre válik tipikussá és egyedivé. Ez a perspektíva nem bontja meg az életrajz egységét, hanem inkább egy tágabb történeti mezőben helyezi el azt.

Dolgozatomban amellet érvelek, hogy Marosán György kommunizmushoz való viszonya nem csupán politikai-ideológiai elköteleződés-ként értelmezhető, hanem olyan attitűdként, amely számos vonásában vallási logikát idéz: a kommunizmus számára hitrendszerként működött, amely erkölcsi normákat, történeti küldetéstudatot és értelmezési keretet adott. Ennek vizsgálatához a dolgozat a politikai teológia fogalmát alkalmazza, amely – Carl Schmitt nyomán – a politikai ideológiák és a vallási gondolkodás strukturális párhuzamait elemzi. A kutatás célja annak bemutatása, hogy a kommunista ideológia miként működhetett kollektív hitformaként egy politikus gondolkodásában.

A dolgozat kiemelt figyelmet fordít Marosán szerepére az úgynevezett „fordulat éveiben”, különösen a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt egyesítésének folyamatában. Emellett részletesen vizsgálja az 1956-os forradalmat követő megtorlás és konszolidáció időszakát, feltárva Marosán politikai pozícióit, retorikai szerepét és hatalmi funkcióit.

Fontos eredményként említhető, hogy a dolgozat az egyéni életút vizsgálatán keresztül világít rá a szociáldemokrata és a kommunista politikai elit közötti átmenet jellemzőire. Marosán története jól mutatja, milyen döntési kényszerek, alkalmazkodási stratégiák és belső vívódások jellemezték azokat a szereplőket, akik a baloldali mozgalom régi világából érkezve a kommunista pártállam részeivé váltak.

A kutatás során kiemelten vizsgáltam Marosán és Kádár János viszonyát. A dolgozat azt mutatja be, hogy bár Marosán 1956 után látványos szerepet kapott a forradalom leverésében és a párt újjászervezésében, valójában viszonylag gyorsan kiszorult a szűk döntéshozói körből. Ez segít árnyalni a Kádár-korszakról alkotott képet, különösen azt, hogyan bánt el a vezetés az olyan szereplőkkel, akik túlságosan „problémásak” voltak a hatalom szempontjából.

Külön foglalkozom azzal, hogyan alakult Marosán György emlékezete a rendszerváltás után. A dolgozat bemutatja, hogy ez az utólagos megítélés hogyan épült fel, és milyen pontokon tér el a korabeli forrásokban rekonstruálható valóságtól. Ezzel hozzájárul ahhoz, hogy Marosán alakját ne csupán elítélő vagy felmentő jelzőkkel, hanem történeti kontextusban vizsgáljuk.

Végül, a kutatás egyik fontos hozadéka a források sokszínű és összehangolt felhasználása. A disszertáció nemcsak pártokumentumokra és levéltári anyagokra épül, hanem figyelembe veszi Marosán saját írásait, sajtószereléseit, oral history interjúkat, hang- és filmfelvételeket, valamint visszaemlékezéseket is – ez utóbbiakat azonban mindvégig erős kritikával kezeltem.

A szerző publikációs listája

Marosán György életével és tevékenységével kapcsolatos kutatásaim eredményeit¹⁶ korábban az alábbi helyeken publikáltam:

- *Marosán György és Nagyvárad – Egy politikai pályakezdés szociokulturális háttere.* In: Ballabás Dániel (szerk.): *Mozaikok a 18-20. századi magyar és egyetemes történelemből.* Eger, 2017, Líceum Kiadó. 17-32. p.
- *A jó, a rossz és a szocdem? Marosán György, Nagy Imre és Kádár János pályafutásának ingamozgásai.* In: Fábrián Máté – Romsics Ignác (szerk.): *RMJ60. Tanulmányok a hatvanéves Rainer M. János tiszteletére.* Eger, 2017, Líceum Kiadó. 17-40. p.
- *„Mi már nem érthetjük, ami itt történik.” Marosán György és a rendszerváltás.* *Múltunk*, 2019/3. 123-144. p.
- *A megkerülhetetlen ember. Marosán György közéleti szerepei.* In: Rainer M. János (szerk.): *Elit és szubelit a Kádár-korszakban – közelítések. Magyarország a jelenkorban.* Budapest-Pécs, 2021, 1956-os Intézet Alapítvány – Kronosz Kiadó. 211-277. p.
- *„A munkásosztály forradalmi pártjában nem szokás tisztségekről lemondani.” Marosán György távozása az MSZMP-ből.* In: Takács Tibor (szerk.): *1961, 1962, 1963. A konszolidáció évei.* Budapest-Pécs, 2023, ÁBTL – Kronosz Kiadó. 133-147. p.
- *„Maga nagyon jó helyen van a Szociáldemokrata Pártban.” Marosán György és a fordulat évei.* In: Rainer M. János (szerk.): *Elit és konfliktus – tanulmányok. Magyarország a jelenkorban.* Budapest-Pécs, 1956-os Intézet Alapítvány – Kronosz Kiadó. 293-358. p.

---

¹⁶ Más témában írt tudományos, illetve ismeretterjesztő publikációim listája a Magyar Tudományos Művek Tárában található:

https://m2.mtmt.hu/api/publication?cond=published;eq:true&cond=core;eq:true&cond=authors.mtid;eq:10044168&sort=publishedYear,desc&sort=firstAuthor,asc&page=1&size=20&fields=template&labelLang=hun&cite_type=2